

Počátky eurytmie v českých zemích

Michaela Dostalová

Motto

Eurytmii jsem charakterizoval jako viditelný zpěv a viditelnou mluvu, přičemž jsem hudbu představil jako zjevení lidské bytosti, která se projevuje odděleně od ostatních říší přírody, a řeč jako zjevení lidské bytosti, která hledá včlenění do zemského okolí. Z tohoto postavení člověka ve světě vyplývají eurytmické formy pro hudební projev na jedné straně, a pro řeč na druhé straně.

(Rudolf Steiner, článek v týdeníku *Das Goetheanum* o eurytmickém představení při jeho pobytu v Praze v roce 1924)

Brzy po svém vzniku se eurytmie začala prosazovat i v českých zemích. Prvních pět let (1921-1925) se šířila díky práci německých učitelek, a proto v němčině, tedy v jazyce, v němž se zrodila a který je také pro seznámení s jejími základy nejvhodnější. Ale brzy po svém vzniku už byla provozována i v dalších evropských jazycích. V Praze žilo v období mezi oběma světovými válkami na 40 000 Němců a skoro každý Čech uměl tehdy německy. Němčina tedy v Čechách nebyla pro eurytmickou práci překážkou.

První kurzy zřejmě probíhaly v Praze v roce 1921 pod vedením Alice Felsové, která byla od roku 1922 vedoucí Eurythmea ve Stuttgartu. První českou profesionální eurytmistkou byla Blažena Rylek-Staňková, která po ročním studiu v Dornachu začala působit v letech 1925-1926, než se přidaly Anna Stránská (později Jeriová) a Eliška Strnadová (později Waulinová).

První představení eurytmie v Čechách se uskutečnilo 5. února 1922 v tehdejším Německém divadle (dnes Státní opera) v Praze, kde vystoupil sbor eurytmistek z Dornachu s programem, který, ostatně jako vždy, nastudovala Marie Steinerová. Německý anthroposof Walter Kúhne* otiskl ve svých *Pražských vzpomínkách* dopis malíře Richarda Poliaka, zaznamenávající mimo jiné i ohlasy na toto představení. Z jeho záznamů lze tušit, že eurytmie to neměla ve svých začátcích lehké. Píše:

„Bohemia: Strobl, který o eurytmii psal, to posuzoval velmi příznivě (přirozeně bez správného profesionálního úsudku). České deníky: oficiální vládní časopis, realistický, přinesl dlouhý článek s nadpisem ‚Spiritismus, okultismus atd. v němž se velmi rozčiloval a vypodobnil eurytmii jako příznak úpadku. Vysvětloval to historicky a otiskl jednu část Vašeho prospektu*. Podobně, jen trochu mírněji psaly Národní listy. Das Prager Tagblatt (Pražský deník), který už psal o eurytmii tak ošklivým způsobem, se nezmiňoval vůbec o ničem.“

V dopise Walteru Kúhnovi se o prvním představení eurytmie zmiňuje také manželka Richarda Poliaka Hilde Pollaková: *„Připravovali jsme eurytmické představení, které se ostatně velmi podařilo. Německé divadlo bylo více jak ze tří čtvrtin plné. ** Kritika v Bohemii byla velmi dobrá, v Tagblatt nicotná, ale obecenstvo přijímalo celou věc vážně ... úspěch byl spontánní (...).“*

Zajímavá je poznámka v programu: *„Čistý zisk bude věnován hladovějícím ruským dětem.“*

Druhé představení proběhlo v následujícím roce 1923 také v Německém divadle se stejnou skupinou. V roce 1924 v rámci týdenní návštěvy Rudolfa Steinera vystupovala dornašská skupina v Praze třikrát: 30. března 1924 proběhlo vystoupení s recitací Marie Steinerové v Německém divadle.

*Walter Kiihne byl patrně autorem letáku - pozvánky na toto představení.

** Německé divadlo mělo přibližně 2000 míst, pozn. aut.

2. dubna 1924 měl Rudolf Steiner v sále Pražské konzervatoře Na Slovanech přednášku, v níž seznámil obecenstvo s principy hláskové a tónové eurytmie; přednáška byla doplněna ukázkami. 6. dubna 1924 se konalo eurytmické představení v divadle Na Vinohradech

V členské příloze týdeníku *Das Goetheanum* vyšel článek Rudolfa Steinera o tomto pobytu v Praze, ve kterém píše také o eurytmii: „*Neodmyslitelnou část celého programu tvořila eurytmická představení 30. března a 6. dubna, stejně jako ukázky eurytmického umění včleněné do mé přednášky 2. dubna. Paní Marie Steinerová, která recitovala pro všechna tři představení, pečlivě připravila programy eurytmických vystoupení tak, že diváci mohli dobře pocítit přítomný vývojový stupeň eurytmie. Představení probíhala tak, že si pořadatelé i spoluúčinkující odnášeli pocit přátelské a harmonické nálady a vnímavosti v divadle dne 30. března a 6. dubna, v koncertním sále 2. dubna.*“

Zvlášť se zmiňuje o své přednášce v sále konzervatoře: „*2. dubna jsem mohl mluvit, O umění eurytmie Eurytmii jsem charakterizoval jako viditelný zpěv a viditelnou mluvu, přičemž jsem hudbu představil jako zjevení lidské bytosti, která se projevuje odděleně od ostatních říší přírody, a řeč jako zjevení lidské bytosti, která hledá včlenění do zemského okolí. Z tohoto postavení člověka ve světě vyplývají eurytmické formy pro hudební projev na jedné straně, a pro řeč na druhé straně.*“

Na programu eurytmického vystoupení 6. dubna stálo, že eurytmistka Emica Senftová zůstává v Praze a bude v průběhu několikátýdenního kurzu seznamovat zájemce se základy eurytmie. O ní se zachovalo svědectví Waltera Kúhna, který ji poznal v roce 1920 v Praze jako nenápadnou úřednici českého původu. Eurytmii začala studovat s takovým úspěchem, že její učitelka doporučila Marii Steinerové, aby jí umožnila účast na kurzu v Dornachu.

V roce 1923 navštívil Walter Kúhne ve Wroclawi (tehdy Breslau) představení dornašského eurytmického souboru. Píše: „*Ke svému velkému údivu jsem objevil slečnu Senftovou jako členku tohoto souboru. Její výkon byl prvotřídní a došel velkého potlesku. Skupina zůstávala ještě jeden nebo dva dny ve Wroclawi, než pokračovala v cestě, a tak jsem bych ji ve volném čase provedl Wroclawí. Když jsem pro ni pak zašel k přátelům, u nichž byla ubytována, viděl jsem ke svému ohromení, že byla oblečena neobyčejně nápadně, její kostým byl upleten v pestrých barvách, bylo možné jej považovat za speciální český lidový kroj. Bylo mi pojednou trapné vydat se s touto divadelní dámou na cestu. Co řeknou ti milí anthroposofové, když mě uvidí procházet se městem s touto divadelní princeznou? Naštěstí byla neděle a po městě se procházelo málo lidí. Ted jsem se dověděl, že šiji paní Marie Steinerová ponechala v Dornachu a včlenila ji do svého souboru. (...) Ještě při výletě rok předtím byla vždy velmi jednoduše oblečena, teď vystupovala jako sebejistá primabalerína. Tohoto výrazu, sebejistá primabalerína‘ užívám proto, že byla oblečena příliš nápadně. V Dornachu se provdala.*“

V letech 1925-1926 vedla Blažena Rylek-Staňková kurzy eurytmie pro dospělé a děti. Ministerstvo školství jí také povolilo vyučovat eurytmii v rámci tělesné výchovy v šesti třídách měšťanky Na Korábě v Libni.

V roce 1929 probíhaly kurzy eurytmie na několika místech v Praze: v Umělecké besedě na Malé Straně (pro dospělé), v YMCA v Žitné ulici (pro děti) a v Budči na Vinohradech* (pro dospělé). 3. listopadu 1929 se v rámci sjezdu zemské Anthroposofické společnosti konalo eurytmické představení dornašské skupiny ve Vinohradském divadle. Na programu byla díla skladatelů Fréderica Chopina, Maxe Regera, Jean-Marie Leclaira, Ference Liszta, Antonína Dvořáka, Johanna Sebastiana Bacha, Edvarda Griega a Josepha Haydna. Recitace probíhala v češtině (Jaroslav Vrchlický), v němčině (Albert Steffen, Rudolf Steiner), v ruštině (Alexandr Sergejevič Puškin) a francouzštině (Jean de La Fontaine).

V roce 1930 přibýlo další místo konání eurytmických kurzů v Praze na Perštýně. Učitelkou eurytmie byla Martha Brons Morelliová z Dornachu. Ale eurytmie se pomalu šířila i do jiných míst. V březnu 1930 začaly eurytmické kurzy v Brně pro dospělé i děti, které vedla Ruth Seligmannová.

11. června 1930 byla v Mozarteu v Jungmannově ulici v Praze uspořádána přednáška o eurytmii v českém

a německém jazyce s ukázkami. V první části byly předvedeny rytmy, samohlásky, souhlásky, stupnice a intervaly, ve druhé části pak tónová eurytmie na díla českých a německých skladatelů. Účinkovaly Ruth Seligmannová a Martha Brons-Morelliová.

V roce 1931 byla po deseti letech existence eurytmie v českých zemích založena Společnost pro pěstování eurytmie a příbuzných umění, která organizovala kurzy a představení v Praze i mimo Prahu. 27. března 1931 se v Komorním divadle v Hybernské ulici v rámci sjezdu Anthroposofické společnosti opět konalo eurytmické představení umělců z Dornachu.

V tomto roce se také podařilo získat vlastní eurytmický sál ve Veleslavínově ulici v Praze 1, kde se pořádaly tyto kurzy: v pondělí kurz tónové eurytmie, v úterý čtení cyklu přednášek o hláskové eurytmii, ve středu kurz pro malé, i odrostlejší děti. Vyučující nejsou z dostupných pramenů známi. V závěru roku 1931 proběhly v tomto novém sále nazvaném Eurythmeum mimo jiné tyto přednášky: 24. listopadu přednáška Marthy Brons-Morelliové *Eurytmie jako viditelná mluva a viditelný zpěv* (německy), 1. prosince přednáška Duchoslava Foršta *Eurytmie jako projev bytosti člověka* a 15. prosince přednáška Blaženy Staňkové *Eurytmie jako základ waldorfské pedagogiky*.

Na Slovensku se po druhé světové válce eurytmie nemohla rozvíjet oficiálně. Během totalitního režimu pro bíchala tajně na faře evangelického faráře v Prievoze pod vedením paní Konigové, eurytmistky docházející z Vídně. Záštitou této malé eurytmické skupinky byli pan Vladimír Kubovčák, předseda anthroposofické pobočky na Slovensku a vedoucí třídních hodin a jeho manželka Jana. V době nepřítomnosti paní Konigové cvičila se skupinkou paní Jana Kubovčáková.

Po revoluci se otevřela možnost pro studium eurytmie v zahraničí. První vystudovanou slovenskou eurytmistkou je Jana Bundinová, která studovala na Bildungsstätte für Eurythmie ve Vídni a během studia vedla eurytmický kurz s lidmi různé věkové kategorie a nadšence pro anthroposofii v Sokolovně v Bratislavě. V současnosti studuje ve Vídni léčebnou eurytmii. Dalšími eurytmistkami, které ukončily studium ve Vídni, jsou Elena Schmutzová, která působí v Žilině a okolí, Monika Dojčárová, která vyučuje eurytmii ve waldorfské škole v Bratislavě, a Silvia Mikolajová (nyní již Hanuštiaková). Spolu se svým manželem Pavlem Hanuštiakem, který vystudoval eurytmii na Eurytmickém institutu v Dornachu ve Švýcarsku, založili v Bratislavě eurytmické vzdělávání Anna-Sophia; v tomto roce 2013 se můžeme těšit na první absolventy.

Další dvě eurytmistky Perla Perpetua Voberová a Barbora Forbaková vystudovaly v Praze na eurytmickém vzdělávání, které vzniklo v roce 2001 pod záštitou Norimberské školy. Barbora Forbaková později pokračovala ve studiu v Berlíně a v současné době s úspěchem vyučuje eurytmii na waldorfském lyceu v Praze. Perla P. Voberová se již během studia zaměřovala na uměleckou eurytmii a organizovala umělecká eurytmická vystoupení. V současnosti je členkou uměleckého uskupení Rozhraní, na kterém participují umělci z Německa, Česka a Slovenska.

Další eurytmistkou, která studovala v Budapešti pod vedením významné eurytmistky Lili Reinitzer, je Beata Gel vaniczová, která v současné době působí v Košicích a okolí. Ve studiu u Lili Reinitzer pokračuje také Ján Benák, absolvent školy Eleny Zuccoli v Dornachu.

V roce 1931 se konalo eurytmické představení také v Bratislavě. Bylo to 15. listopadu a pořadatelem byl Školský spolek Rudolfa Steinera. Účinkovaly G. Eckingerová a Erika Marschallová. Sál byl přeplněný a velký zájem vzbudily také spoluúčinkující skupiny z eurytmických kurzů pořádaných v Bratislavě.

Na začátku roku 1935 dostala Společnost pro pěstování eurytmie výroční zprávu o eurytmii v Bratislavě. Erika Marschallová v ní píše: „*Abych udržela výuku eurytmie, musela jsem přijmout ještě další zaměstnání. Zřídila jsem německou mateřskou školu, kterou denně navštěvovaly i 6-9leté děti, které měly vedle zpěvu, her, ručních prací apod. také dvakrát týdně půl hodiny eurytmie. Dále učím na přání několika rodičů děti v duchu waldorfské pedagogiky. V Bratislavě proběhl kurz eurytmie pro děti a tři kurzy pro dospělé. Ze všech účastníků byli jen tři anthroposofové. Dospěla jsem k názoru, že z ekonomických důvodů je další existence eurytmie možná jen ve vzájemné součinnosti se školou.*“

Eurytmie žila bohatým životem i v roce 1932. 20. února 1932 proběhla v Budči představení

dětských kurzů pod vedením Marthy Brons-Morelliové. V únoru 1932 pronesl dvě přednášky o eurytmii a tvořivé řeči také Bernhard Brons. Jako upomínku na výročí narození Rudolfa Steinera 27. února 1932 uspořádala eurytmické představení Martha Brons-Morelliová a recitoval Bernhard Brons.

Společnost pro pěstování eurytmie uskutečnila 13. března 1932 představení k 20. výročí úmrtí Jaroslava Vrchlického, na kterém vedle hudebních čísel uvedla básně, většinou z Vrchlického tvorby. Účinkovaly Martha Brons-Morelliová a Anna Stránská. Krátkou pietní vzpomínku proslovil a k eurytmii recitoval Duchoslav Foršt. Představením se Martha Brons-Morelliová rozloučila s pražskou eurytmickou obcí a brzy nato odešla na waldorfskou školu do Stuttgartu.

Anthroposofická skupina v Pardubicích uspořádala spolu s Osvětovým sborem matiné, na kterém vystoupily Martha Brons-Morelliová a Anna Stránská. Sešlo se 220 osob. Dne 18. dubna 1932 měla v Obchodní škole v Pardubicích veřejnou přednášku se světelnými obrazy Milada Topičová, členka představenstva Anthroposofické společnosti. Téma bylo „Goetheanum jako kolébka eurytmie“. 20. března 1932 se také v Pardubicích uskutečnilo eurytmické představení.

Ve dnech 1.-5. května 1932 se konal v Praze sjezd Anthroposofické společnosti za účasti hostů z Goetheana - Alberta Steffena a Günthera Wachsmutha. Na závěr vystoupil ve čtvrtek dopoledne v Německém divadle umělecký soubor z Dornachu, který předvedl výjev Heleny a výjev Euforiona z Goethova *Fausta*.

Představení mělo mimořádně příznivý ohlas, jak dokládá recenze R. Rosenheima v *Prager Presse*: „Když Goethe dokončil druhý díl svého *Fausta*, nedomníval se a nečekal, že by mohlo dojít k jeho předvedení na běžném jevišti. Je proto tím dojímavější, když zcela v tichu byla připravována událost, jejíž plody se objevují právě v okamžiku, kdy i ti nejlepší začínají v apokalyptické náladě pochybovat o poslání divadla. Jak již tomu často v dobách úpadku bývá, zasahují laičtí věřící, aby skeptickému umění nastavili zrcadlo jeho vlastních možností.“

V Dornachu se slouží duchu duchem. Svět mystérií, ze kterého se zrodil druhý díl *Fausta*, je tam denním chlebem. A co Marie Steinerová, Cosima Wagnerová tohoto Goethova Bayreuthu, dlouholetou prací vložila do duší svých žáků a žákyň, vystupuje nyní, v hodině dvanácté, kdy celé dramatické umění se ocitá v nebezpečí, před veřejnost, aby dnešnímu divadlu ukázalo cestu z běžné šablony opět k výši.

Jsou to jen dva výjevy - ovšem dva vrcholné výjevy - s nimiž umělci z Dornachu konají své turné: Výjevy Helenin a Euforionův z 3. jednání druhého dílu Fausta, které přilákaly Němce a Čechy nejrůznějších stavů ve velkém počtu do divadla. Sbor z Dornachu našel kouzelný prostředek, jak učinit přístupným skrytý obsah našim dnešním smyslům, a tím je eurytmie. Činí skutkem vlastní Goethovo umělecké vyznání víry, které pronáší Helena:

*Nadarmo jen se slovo snaží
postavám tvořivě podobu dát.*

Umělci z Dornachu vybudovali podle pokynů Rudolfa Steinera úplnou hudbu pohybu se stupnicemi, harmonií a kontrapunktem. Těla lidí v podivuhodných pohybech jsou nástroji, na nichž mimo mluvené slovo je sehrána symfonie Heleny a Euforiona. Geniální myšlenkou oddělit neviditelný recitační sbor od pohybového a oba proniknout nejvyšší duchovní substancí a krajní rytmickou přesností se podařilo odstranit strnulost, kterou nikdy nemůže překonat divadlo, předvádějící jen hru a deklamaci s recitačními sbory, majícími vzezření loutek. (...)

Čistá oddanost duchovnosti u těchto bezúhonných lidí byla zasvěcením a zjevením. Obtížně naznačitelným tvůrčím obražením bylo možno nahlédnout do nepomíjivosti prvotního duchovního tvoření. Tato podoba Fausta nám přiblížila prvotní podobu Fausta. Byl to výkon, jemuž by se mohl sotva který jiný vyrovnat. Nebylo to jen divadelní představení, ale významná událost.“

21. května 1932 uspořádala pražská Společnost pro pěstování eurytmie představení v Olomouci ve Dvořákově sále v budově Žerotína. Účinkujícími byli Anna Stránská, Duchoslav Foršt z Prahy a profesori Cyril a Fráňa Černých z Olomouce (housle a klavír). Na programu byla

díla Wolfganga Amadea Mozarta, Jaroslava Vrchlického, Ludwiga van Beethovena, Viktora Dýka, Johanna Sebastiana Bacha, Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka.

O Velikonocích 1934 uskutečnila olomoucká skupina dobře navštívené eurytmické představení. Účinkovaly Elke Jakobsová z Dornachu a Anna Stránská. Recitovala Marie Kroczková, hudební doprovod na klavír a housle obstarali opět Cyril a Fráňa Černých.

V Olomouci navštěvovalo kurz jednou týdně 6-8 zájemců. Všechny tyto moravské kurzy vedla Margarethe Pieritzová.

Po Martě Brons-Morelliové se ujala eurytmické práce Anna Stránská, která 15. září 1932 zahájila v Eurythmeu kurzy pro dospělé a děti. Společnost pro pěstování eurytmie zorganizovala na podzim 1932 tři veřejné přednášky s nezjištěnými názvy, které přednesli profesor Alois Hába (česky), Fred Bérence (francouzský) a Eugen Kraus (německy). Na ukončení roku se 15. prosince 1932 v Eurythmeu konala vánoční slavnost s bohatým recitačním a eurytmickým programem.

V téže době (v dubnu 1934) vedla Anna Stránská kurz eurytmie pro dospělé a děti. Ve dnech 13.-23. dubna 1934 uspořádala A. Stránská v Podmoklech- Děčíně desetihodinový kurz eurytmie pro 12 účastníků. Krátce nato tam vedla kurz pro děti a dospělé i Eliška Strnadová.

Na výroční schůzi Společnosti pro pěstování eurytmie, konané 21. června 1935, bylo konstatováno: Celkem probíhalo 11 hodinových kurzů eurytmie týdně, které měly 79 účastníků, z toho 28 dětí. Dále bylo uspořádáno jedno veřejné dětské vystoupení. Kurzy vedla Anna Stránská. Již čtvrtým rokem tehdy vyučovala eurytmii Blažena Rylek-Staňková ve třech třídách na Masarykově dívčí škole v Praze 7. Ze dvou hodin tělocviku týdně věnovala vždy jednu hodinu eurytmii. Výuku stavěla na národní písni.

Ve školním roce 1934/35 probíhaly kurzy eurytmie v hudební akademii v Brně. Konaly se jednou týdně. Kurz pro dospělé měl 12 účastníků a do kurzu pro děti chodilo 12 dětí ve věku 5-11 let. V Moravské Ostravě, kde probíhaly tři kurzy, měly celkem 15 účastníků. Cvičilo se v soukromém bytě paní Grafové a v kreslárně německé dívčí školy.

Eurytmie se provozovala také v Děčíně-Podmoklech a v Ústí nad Labem, kam dojížděla Anna Stránská. Na podzim 1935 tam německy přednášela o eurytmii Eliška Strnadová.

25. května 1935 uspořádala Wilma Schreiberová v Eurythmeu ve Veleoslavínově ulici v Praze eurytmické vystoupení doprovázené recitací. Na podzim 1935 uspořádala Blažena Rylek-Staňková v Roudnici nad Labem eurytmické představení se svými 25 žákyněmi. V Roudnici také o eurytmii přednášela a vedla kurzy Eliška Strnadová (později Waulinová).